

УДК 369.06

Перестраховання як необхідна умова забезпечення фінансової стійкості та нормальної діяльності страховика

Галушак В.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

У статті розглянуто перестраховання та визначено його роль у формуванні цілісної системи забезпечення фінансової стійкості всіх суб'єктів ринку перестраховання та страхових компаній. Проаналізовано загальний стан розвитку ринку перестраховання в Україні з виходом його на якісно новий рівень розвитку. Виокремлено низку факторів, що гальмують розвиток ринку перестраховання в Україні, та запропоновано ідеї пошуку ефективних шляхів його вдосконалення.

Ключові слова: перестраховання, перестраховик, перестраховальник, фінансова стійкість, платоспроможність.

Галушак В.В. ПЕРЕСТРАХОВАНИЕ КАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ И НОРМАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЩИКА

В статье рассмотрено перестрахование и определена его роль в формировании целостной системы обеспечения финансовой стабильности всех субъектов рынка перестрахования и страховых компаний. Проанализировано состояние общего развития рынка перестрахования в Украине с выходом его на качественно новый уровень развития. Выделен ряд факторов, которые тормозят развитие рынка перестрахования в Украине, и предложены идеи поиска эффективных путей его улучшения.

Ключевые слова: перестрахование, перестраховщик, финансовая устойчивость, платежеспособность.

Galushchak V.V. REINSURANCE AS A NECESSARY CONDITION OF FINANCIAL STABILITY ENSURING AND NORMAL ACTIVITY OF THE INSURER

The reinsurance and its role in the formation of an integral system of ensuring the financial stability of all subjects of the reinsurance market and insurance companies is determined in this article. The general condition of the reinsurance market development in Ukraine with its release to a qualitatively new level of development is analyzed here. A number of factors that inhibit the development of reinsurance market in Ukraine the article and suggested. The ideas of finding effective ways of its improvement are suggested in.

Keywords: reinsurance, reinsurer, financial stability, solvency.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні страхування належить до фінансових інститутів національної економіки, що розвиваються найдинамічніше, а під впливом розвитку ринкових відносин, відповідно, змінюється і характер страхової діяльності, що проявляється в появі нових страхових продуктів. Саме тому великого значення набувають питання захисту суб'єктів господарювання від наявних та потенційних загроз, забезпечення його стабільної фінансової, операційної та інвестиційної діяльності. Відповідно, цьому сприяє формування в Україні досконалого, фінансово стійкого страхового ринку, а це є важливим показником страховика по відношенню до виконання своїх фінансових зобов'язань за договорами страхування.

Розвиток страхового ринку України дуже тісно пов'язаний із процесом перестраховання, який забезпечує створення максимального портфеля ризиків, його збалансованість, додаткові можливості щодо інвестування страхових резервів, тому зростаючий попит на страхові послуги змушує вітчизняних перестраховиків розвивати свою діяльність у конкурентному середовищі шляхом підвищення якості страхових продуктів, розширення їх асортименту, зміцнення власної капітальної бази, поліпшення програм перестраховання, вдосконалення процедур і методів управління компанією. Всі ці заходи забезпечують досягнення головної мети існування будь-якої страхової компанії – своєчасного виконання в повному обсязі своїх фінансових зобов'язань перед страхувальником щодо сплати страхо-

вого відшкодування в разі настання події, яка передбачена договором страхування.

Процес розвитку національного ринку перестраховування безпосередньо залежить від розвитку загальної системи страхових відносин. Перестраховальна діяльність у цій системі відносин за своєю сутністю більш інтернаціональна, ніж будь-який вид діяльності, і є одним із найбільш дієвих, багатофункціональних та раціональних інструментів, здатних забезпечити стабільну діяльність страхової компанії [9, с. 128]. Зважаючи на це, постає завдання поєднати інтереси учасників вітчизняного ринку з можливістю отримати надійний перестраховальний захист на світових ринках, адже перестраховування дає можливість проводити як розміщення, так і прийняття ризиків у своїй країні та за її межами.

Сьогодні має місце тенденція зближення страхових та перестрахових ринків різних країн світу та уніфікації правил і вимог роботи на них. Даний процес дає змогу страховим компаніям використовувати можливості не тільки національного ринку перестраховування, місткості якого в більшості країн недостатньо для покриття великих ризиків, а й потенціал міжнародних перестраховиків.

Необхідність у перестраховуванні з кожним днем зростатиме через охоплення страхуванням дедалі більшої кількості великих специфічних ризиків, а також із виходом його на якісно новий рівень розвитку, формування цілісної системи забезпечення фінансової стійкості всіх суб'єктів ринку перестраховування та страхових компаній [11, с. 175].

Питання ефективності функціонування перестраховування в Україні як необхідної умови забезпечення фінансової стійкості, визначається багатьма складовими, зокрема обсягом власного та запозиченого капіталу, розміром страхових та інших резервів, якістю перестрахового захисту та деякими іншими, і залишається актуальним, обумовлюючи необхідність пошуку інструментів впливу на систему складових забезпечення фінансової стійкості страховика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам перестраховування, виходу ринку перестраховування в Україні на якісно новий рівень, розвитку методологічних засад управління фінансовою стійкістю страхових компаній та дослідженню інструментів її забезпечення присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених: В. Базилевича [1], В. Бігдаша [2], О. Барановського, Д. Бланд, Н. Внукової, О. Гаманкової [3], О. Гвозденко,

О. Заруби [4], М. Мниха, С. Осадця [7], Н. Ткаченко [10], Л. Шірінян [11] та ін. Також значний внесок у дослідження становлення та розвитку перестраховування здійснено О. Козьменком [6], К. Пфайффером [9] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Враховуючи дослідження науковців та узагальнивши наявні напрацювання щодо місця перестраховування в забезпеченні фінансової стійкості страхової компанії, можемо стверджувати, що деякі питання не знаходять свого належного висвітлення у вітчизняних наукових й практичних виданнях, а наявні публікації мають дещо узагальнений характер і не повною мірою відображають сутність та глибину проблеми. Саме тому дослідження процесів розвитку ринку перестраховування як необхідної умови забезпечення фінансової стійкості й нормальної діяльності страховика як із методологічної, так і з практичної точок зору вимагають глибоких теоретичних досліджень і системного аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття головних засад, місця і ролі перестраховування в забезпеченні фінансової стійкості страховика, а також визначення головних факторів, що гальмують розвиток ринку перестраховування в Україні та пошук ефективних шляхів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасної трансформації світової фінансової системи страхування залишається стратегічним видом економічної діяльності. Так, у більшості розвинутих країн страховий ринок є другим за розмірами активів після ринку банківських послуг та одним із найбільших сегментів ринку фінансових послуг за обсягом інвестиційної діяльності. Саме страхові операції дають можливість акумулювати та ефективно розподіляти фінансові ресурси, необхідні для відшкодування понесених страхувальниками збитків.

Варто зазначити, що при здійсненні операційної діяльності більшість страхових компаній не мають можливості створити збалансований портфель ризиків. Саме тому з метою вирівнювання обсягу відповідальності за прийнятими у страхування подіями та приведення у відповідність фінансових можливостей страхової компанії з масштабами страхового відшкодування і забезпечення фінансової стійкості страховика використовують операції перестраховування. Водночас перестраховування забезпечує не тільки фінансову стійкість стра-

хової компанії, а й сприяє захисту працівників компанії від звільнення, акціонерів – від неотримання винагороди у вигляді дивідендів, а держави – від втрати податкових надходжень [3, с. 19]. За допомогою перестрахування можна також створити збалансований страховий портфель та забезпечити рентабельність діяльності страхової компанії. Виходячи з цього, зазначимо, що перестрахування можна розглядати як у вузькому значенні – страхування одним страховиком іншого, так і у широкому – система економічних відносин, у процесі яких страховик, приймаючи на страхування ризики, визначену частину відповідальності за ними передає іншим страховикам резидентам або нерезидентам, які мають статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій вони зареєстровані [6, с. 225].

Визначено, що перестрахування, забезпечуючи стабільне функціонування страхового ринку, здійснює суттєвий вплив і на інші взаємопов'язані ринки фінансових послуг. І вітчизняний перестраховий ринок має потенціал стати конкурентоспроможним, але для цього необхідно:

- нарощення статутного капіталу й іншого власного капіталу страхових і перестрахових компаній;
- розширення партнерської бази серед страхових і брокерських компаній різної спеціалізації;
- розширення географії роботи, проникнення на ринки країн Східної Європи;
- інтеграція у світовий перестраховий ринок та ін.

Необхідно зазначити, що перестрахування має визначальне значення для стабільного функціонування не тільки кожного з учасників

операції, але й економіки держави в цілому, тому ефективність проведення перестрахових операцій забезпечує перерозподіл ризиків як на внутрішньому ринку, так і за його межами, запобігаючи їх акумуляції всередині країни [5, с. 128].

Досягнення фінансової стійкості, збалансованості портфеля ризиків та рентабельності діяльності учасників перестрахових операцій неможливе без ефективного функціонування національного ринку перестрахування та взаємовигідного співробітництва його суб'єктів з міжнародними партнерами.

На вітчизняному ринку перестрахування переважно функціонують універсальні перестрахові компанії, які здійснюють операції як страхування, так і перестрахування. Це пов'язано з відсутністю ліцензування перестрахової діяльності і, як наслідок, необов'язковістю створення професійних перестрахових компаній. Крім того, український ринок перестрахування значно залежить від обсягу відповідальності за ризиками. У сучасних умовах недостатній рівень капіталу та фінансових ресурсів призводить до діяльності вітчизняних перестраховиків у ролі посередників, які передають ризики в ретроцесію суб'єктам закордонних ринків перестрахування [1, с. 249]. Неспроможність вітчизняних перестраховиків одноосібно виконувати зобов'язання за значними ризиками призводить до функціонування на українському ринку перестрахування перестраховиків-нерезидентів та об'єднань страхових і перестрахових компаній.

Як бачимо, операції вихідного перестрахування у 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. збільшилися з 1 268,7 млн. грн. до 1 613,1 млн. грн. за рахунок збільшення на

Таблиця 1

Основні показники перестрахової діяльності та їх динаміка

	2014р.	2015р.	Темпи приросту	
			млн. грн.	%
Сплачено на перестрахування, у тому числі:	1268,7	1613,1	344,4	27,1
- перестраховикам-резидентам	942,5	1097,3	154,8	16,4
- перестраховикам-нерезидентам	326,2	515,8	189,6	58,1
Виплати, компенсовані перестраховиками, у тому числі:	123,5	245,9	122,4	99,1
- перестраховиками-резидентами	15,8	21,8	6,0	38,0
- перестраховиками-нерезидентами	107,7	224,1	116,4	108,1
Отримані страхові премії від перестраховувальників-нерезидентів	-28,1	7,5	35,6	-126,7
Виплати, компенсовані перестраховувальникам-нерезидентам	3,7	0,5	-3,2	-86,5

154,8 млн. грн. перестраховання всередині країни та збільшення на 189,6 млн. грн. операцій із перестраховання зі страховиками-нерезидентами. Відповідно, у 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. збільшилась частка перестраховання ризиків у нерезидентів з 25,7% до 32,0% за рахунок зменшення частки вихідного внутрішнього перестраховання з 74,3% до 68,0% [7].

Здебільшого перестраховики-нерезиденти займаються активним перестрахованням, тобто прийняттям та подальшим перерозподілом ризиків вітчизняних страхових і перестрахових компаній. Зважаючи на той факт, що закордонним компаніям передаються в перестраховання найбільші за обсягами ризику з незначною ймовірністю настання страхового випадку, вітчизняний ринок перестраховання втрачає значні суми премій.

Можна стверджувати, що в Україні механізм перестраховання використовується майже всіма страховими компаніями, але його застосування з метою ефективного управління фінансовою стійкістю здійснюється обмеженою кількістю страховиків. Це обумовлено не тільки стратегічними напрямками відносно інструментів забезпечення фінансової стабільності страховиків, а, безперечно, і слабким розвитком вітчизняного ринку перестраховання.

Відомо, що за договорами перестраховання ризиків за 2014 р. українські страховики (цеденти, перестраховальники) сплатили часток страхових премій 9 704,2 млн. грн., а за 2013 р. – 8 744,8 млн. грн., з яких:

- перестраховикам-нерезидентам – 1 530,5 млн. грн., що на 6,4% менше порівняно з 2013 р. (за 2013 рік – 1 634,4 млн. грн.);
- перестраховикам-резидентам – 8 173,7 млн. грн., що на 15,0% більше порівняно з відповідним показником 2013 р. (за 2013 рік – 7 110,4 млн. грн.).

Також загальна сума часток страхових виплат, компенсованих перестраховиками, за 2014 р. становила 640,9 млн. грн. (за 2013 р. – 486,7 млн. грн.), у тому числі компенсовано:

- перестраховиками-нерезидентами – 468,5 млн. грн. (за 2013 р. – 401,5 млн. грн.);
- перестраховиками-резидентами – 172,4 млн. грн. (за 2013 р. – 85,2 млн. грн.).

На збільшення операцій вихідного перестраховання за 2014 р. вплинуло збільшення на 15,0% перестраховання всередині країни. При цьому на 6,4% зменшились операції з перестраховання зі страховиками-нерезидентами. Своєю чергою, на збільшення частки

вихідного перестраховання за I квартал 2015 р. вплинуло збільшення на 154,8 млн. грн. перестраховання всередині країни та збільшення на 189,6 млн. грн. операцій із перестраховання зі страховиками-нерезидентами [7].

Слід відзначити, що водночас активізувати та збільшити обсяги проведення операцій на ринку перестраховання можна за рахунок діяльності перестрахових брокерів. Такі спеціалізовані посередницькі організації з широкою базою даних про учасників як вітчизняного, так і закордонного ринку перестраховання спроможні надати послуги з розміщення та прийняття ризику за найбільш прийнятних умов і забезпечити виконання учасниками перестраховання взятих на себе зобов'язань. Саме тому розміщення значних за розмірами ризиків як у межах національного ринку, так і за участю закордонних страхових і перестрахових компаній частіше за все відбувається із залученням перестрахових брокерів. Перестрахові брокери розглядаються як юридичні особи, що здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахованні від свого імені на підставі брокерської угоди зі страховиком, що має потребу в перестрахованні [5, с. 80].

Діяльність посередників на ринку перестраховання відіграє визначальну роль, оскільки одноосібно страховику розмістити специфічний ризик, для якого характерна висока вартість, рідкість появи на ринку та розміщення якого може проводитись тільки на спеціалізованих ринках, самому цеденту або ретроцеденту виявляється дуже важко. Необхідно також зазначити, що для зміцнення конкурентних позицій вітчизняних перестраховиків потрібно вирішити такі завдання:

- розширити ринок перестраховання за рахунок упровадження нового страхового продукту;
- переглянути існуючий норматив ліміту власного утримання страховика;
- удосконалити режим оподаткування страхової та перестраховальної діяльності.

У сучасних умовах український ринок перестраховання знаходиться на початковому етапі розвитку. Особливо гостро постають проблеми ефективного регулювання і правового забезпечення діяльності учасників ринку, якості та різновидів пропонованих перестрахових послуг, низької капіталізації і місткості та проблем інфраструктурного характеру. Своєю чергою, подальший розвиток перестрахових операцій в Україні буде пов'язаний із формуванням відповідного правового поля діяльності суб'єктів перестрахових операцій.

Нормативно-правові акти, які регламентують перестрахову діяльність, повинні бути не тільки розроблені спільними зусиллями державних органів і саморегульованих організацій ринку та прийняті законодавчими органами влади, але й обов'язково виконуватись всіма суб'єктами ринку [6, с. 223].

Створення професійних перестрахових компаній, які володітимуть значними обсягами ліквідних активів, також виступає пріоритетним напрямом розвитку вітчизняного перестрахового ринку. Формування ринку професійних перестраховиків надасть можливість вирішити не тільки проблеми, пов'язані з якістю і спектром пропонованих послуг та збільшенням місткості ринку, а й підвищити гарантованість виконання взятих на себе зобов'язань та вчасності здійснення страхових виплат. Саме винятковість здійснення перестрахових операцій, яка властива професійним перестраховикам, та необхідність значних фінансових ресурсів для проведення перестрахових операцій і є інструментом вирішення багатьох існуючих проблем ринку перестраховування.

Серед цілісної системи критеріїв щодо забезпечення фінансової стійкості страхової компанії можемо виділити: проведення врівноваженої тарифної політики; досягнення збалансованості страхового портфелю; оптимальну інвестиційну політику; високий рівень

платоспроможності [3, с. 20]. Зазначимо також, що розвиток національного перестрахового ринку та його інтеграція в міжнародний простір є необхідною умовою збільшення місткості вітчизняного ринку перестраховування та забезпечення стабільності функціонування страховиків.

Висновки з цього дослідження. Отже, подальший розвиток перестраховування та його перетворення на дієвий елемент фінансової системи, який здатен збільшити інвестиційний потенціал, покращати добробут, примножити багатство нації, повинен базуватися на ефективному механізмі регулювання фінансового стану страховиків. Роль операцій перестраховування зростає в процесі концентрації капіталу в промисловій та фінансовій сферах, як наслідок – збільшення вартості об'єктів страхування, розширення видів страхових послуг та випереджаючі темпи зростання потреб в розмірах страхового покриття над нарощенням статутного капіталу й страхових резервів компаній. А збереження високого рівня фінансової стійкості та платоспроможності страхових компаній є основою як виконання їх зобов'язань перед клієнтами, так і досягнення економічної безпеки держави. Також взаємовигідна співпраця всіх учасників перестрахових операцій у результаті призведе до покращання фінансової стійкості кожного з них.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базилевич В.Д. Страховий ринок України / В.Д. Базилевич. – К. : Знання, КОО, 1998. – 374 с.
2. Бігдаш В.Д. Страхування : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В.Д. Бігдаш. – К. : МАУП, 2006. – 448 с.
3. Гаманкова О.О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / О.О. Гаманкова // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Серія «Економіка». – 2007. – Вип. 94–95. – С. 18–23.
4. Заруба О.Д. Страхова справа : [підручник] / О.Д. Заруба. – К. : Знання, КОО, 1998. – 321 с.
5. Кнейслер О.В. Прагматизм функціонування перестрахових брокерів в Україні / О.В. Кнейслер // Науковий вісник УНУ. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. 3(37). – С. 80–84.
6. Козьменко О.В. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації : [монографія] / О.В. Козьменко, С.М. Козьменко, Т.А. Васильєва. – Суми, 2011. – 388 с.
7. Осадець С.С. Страхування : [підручник] / Кер. авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець ; вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
8. Підсумки діяльності страхових компаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com.ua>.
9. Пфайффер К. Введение в перестрахование / К. Пфайффер. – М. : Анкил, 2002. – 328 с.
10. Ткаченко Н.В. Розвиток перестраховування як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 118–123.
11. Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л.В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 173–179.